

SMĚREM K UDRŽITELNÉ SPOTŘEBĚ: ŽIVOTNOST PRŮMYSLOVÝCH VÝROBKŮ A NÁVRAT DŮVĚRY SPOTŘEBITELŮ PROSTŘEDNICTVÍM INFORMACÍ

Datum: 7. května 2013
Čas: 14:30 – 18:00 hod.
Organizátor: Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV)
Zapsal: Tomáš Havelka, CEBRE
Kontakt: brussels@cebre.cz

■ Účastníci

- **Předsedající: Vesselin Mitov**, člen EHSV, předseda studijní skupiny pro „Udržitelnou spotřebu: životnost průmyslových výrobků a návrat důvěry spotřebitelů prostřednictvím informací.“
- **Monique Goyens**, ředitelka BEUC (Evropské organizace spotřebitelů)
- **Luigi Meli**, generální ředitel CECED (Evropský výbor výrobců domácích spotřebičů)
- **Walter R. Stahel**, zástupce generálního tajemníka a vedoucí výzkumu Risk Managementu Ženevské asociace – Mezinárodní asociace pro studium ekonomiky pojišťovnictví
- **Mark Goedkoop**, expert pro oblast životních cyklů a výkonný ředitel PRé Consultants B.V. (přední světové společnosti pro posuzování dopadů)
- **Camille Lecomte**, vedoucí kampaně pro nakládání s produkty a zodpovědnou spotřebu v organizaci Přátelé země ve Francii
- **Dominique Bourg**, filozof, Univerzita v Lausanne, fakulta geologie a životního prostředí
- **Thierry Libaert**, zpravodaj studijní skupiny EHSV
- **Jean-Pierre Haber**, spoluzpravodaj studijní skupiny EHSV

Studijní skupina pro „Udržitelnou spotřebu: životnost průmyslových výrobků a návrat důvěry spotřebitelů prostřednictvím informací“ je vlastní iniciativou Evropského hospodářského výboru, který se snaží reagovat na výzvy moderní společnosti jako jsou narůstající spotřeba a její zátěž pro životní prostředí (těžba nových surovin a skladování odpadu), důvěru spotřebitelů ve výrobce a trh (kvůli údajným úmyslným konstruováním rychle zastarávajících nebo po určité době poruchových výrobků, aby museli spotřebitelé kupovat neustále nové) možnost změny struktury ekonomicky-spotřebitelského paradigmatu (nekupovat produkty, které za život použijeme 2-5x, ale raději pro tyto sporadické činnosti věci pronajímat). Pracovní skupina počítá s vydáním své zprávy v říjnu tohoto roku. Evropský hospodářský a sociální výbor poté hodlá využít zprávu jako diskusní materiál s Evropskou komisí, jaká možná opatření by bylo vhodné do budoucna přijmout. „Na podobě zprávy se velice aktivně podílí všechny tři skupiny EHSV (zaměstnavatelé, zaměstnanci i další zájmy), takže nás bude Evropská komise a Rada brát vážně,“ ujistil spoluzpravodaj pracovní skupiny Jean-Pierre Haber.

■ Obsah jednání

Mitov Vesselin k zahájení veřejného slyšení připomněl, že Evropa se nachází již více než pátým rokem v ekonomické krizi a diskuse nad kvalitou, životaschopností a konkurenceschopností průmyslových výrobků, nad chováním spotřebitelů a nad zacházením se životním prostředím může pomoci nalézt cestu nejen z krize, ale i k udržitelnému růstu.

Slova se následně ujala **Monique Goyens**, která raději než o návratu důvěry spotřebitelů hovoří o „splnění očekávání“ spotřebitelů. Informace, jako nezbytný předpoklad k tomu, jsou sice bezpochyby potřeba, nicméně nejsou dostačující podmínkou. Paradoxním faktem také je, že jak technická vyspělost postupuje kupředu, životnost výrobků se zkracuje. Spotřebitelé jsou proto nuceni k opakovaným nákupům, na což si nezřídka berou úvěry. To přispívá k zadluženosti ekonomiky, vznikají tzv. hospodářské bubliny, jejichž splasknutí vyvolávají ekonomické krize. Takovýto zastaralý spotřebitelský vzorec chování, toto paradigma, je do budoucna neudržitelné (enviromentálně i ekonomicky). Jde i o přístup spotřebitelů, kdy je společensky považováno za normu vlastnit auto, někdy dokonce víc aut, i když je každý den nepoužíváme. Auta poté stojí nečinně zbytečně na parkovacích místech. Zejména v rozvíjejících se zemích je znamením sociálního postavení dispozice určitým rodinným vozovým parkem, i když nemá praktičtější význam. Pozornost by se měla věnovat i tzv. ekodesignu produktů, ale uvažování o něm by mělo zasahovat dál než jen po hranice energetické náročnosti provozu. Produkty by měly být konstruovány i s ohledem na životnost, užití materiály, opětovnou zpracovatelnost, recyklaci atp. V dnešní době existuje směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES garantující dvouletou záruku na zboží, ale spotřebitelé stejně očekávají, že jim bude věc sloužit déle. Navíc po 6 měsících dochází k přenesení důkazního břemene na spotřebitele (o tom, že vada byla na výrobku) a znevýhodňuje to poněkud jeho postavení. Vymáhání individuálních práv spotřebitelů je i proto poměrně komplikovaný proces. Z toho důvodu navrhuje obecnou úpravu na úrovni EU, aby byla určitá práva adekvátně zajištěna. Předně by měla být prodloužena záruční lhůta na 5 let, zvýšena dostupnost náhradních dílů (aby byla spotřebitelům dána možnost volby mezi opravou a nákupem nového) a posílení přímé odpovědnosti výrobců. Tento proces musí být iniciován zejména politiky a samotným průmyslem. Přínosy totiž nejsou pouze na straně samotného spotřebitele. I byznys jako takový bude profitovat, protože mu to dovolí vytvořit dlouhodobý vztah s konkrétním zákazníkem, a tím i stálost příjmů a prodejní základny.

V prostoru pro diskusi dávala veřejnost v některých aspektech Monique Goyens za pravdu (řada aut až 80% celkového času své existence nečinně stojí a nevyužité tak technologicky zastarávají). Jiný účastník zase poznamenával, že možná existují technologie, které by umožnily zvýšit trvanlivost pneumatik (až 10x), ale s tím by i neúměrně rostla cena, což by mohlo evropské podniky v globální konkurenci znevýhodňovat. **Monique Goyens** poté obecně doplnila, že pokračovat v aktuální intenzitě spotřeby nerostných surovin povede v budoucnosti nevyhnutelně k válce. Pro všechny totiž nebude dostatek dostupných zdrojů. V Evropě však máme předpoklady i nástroje pro to učinit udržitelnou spotřebu atraktivní volbou. Řešením není vrátit se zpět do středověku, musíme ale změnit způsob svého uvažování. Věci, které si všichni kupují, ale užívají jen 3x do roka, se dají jako alternativní řešení levně pronajmout za několik euro pro konkrétní výkon právě takové sporadické činnosti. Diskutabilní je i striktní dopad na konkurenceschopnost podniků, když se totiž schválně vyvážená strategie, může na tom – jak už bylo zmíněno – byznys vydělat.

Luigi Meli na začátek uvedl, že je představitelem Evropského výboru výrobců domácích spotřebičů a zastupuje zájmy celého odvětví. Nemůže a ani není zcela schopen komentovat situaci a jednotlivé výrobky všech firem. Nicméně výrobci sdružení v jeho organizaci jsou toho názoru, že základem je řádně fungující konkurence. V současnosti se nacházíme v období ekonomické krize,

kteřá těžce postihla i naše trhy, určitá citelná část trhu dokonce doslova zmizela a na to se musí brát ohled (jak začali spotřebitelé v některých zemích výrazně šetřit a omezovat spotřebu). Zároveň, pokud by se doopravdy ukázalo, že něco jako plánovaná zastaralost existuje a uplatňuje se, určitě by měl být o tom spotřebitel informován. On však takovou praxi potvrdit neumí. Na některé výrobky již existují normy, kolik hodin pracovní činnosti mají při jakém výkonu vydržet (vysavače). Jenže otázka zní jinak. Problém není samotná vymahatelnost práv spotřebitelů jako pojem, nýbrž konkrétní vymáhání práv v jednotlivých členských státech. Stanovíme-li normy pro životnost a další prvky ekodesignu, může dojít k narušení soutěže. V jedněch státech budou kontroly přísnější, firmy budou normy nuceny dodržovat a tím i zvýšit náklady, kdežto v jiných státech může být volnější přístup. Než se zjedná adekvátní náhrada, mohou být některé firmy znevýhodněny a přijít o některé podíly na trhu. Úplně stejné platí i o vymáhání práv spotřebitelů, bude-li v jedné zemi striktnější než v jiné.

Důležité si je také uvědomit, že třeba právě u vysavačů tvoří 23 firem až 85% trhu. O zbylých 15% se dělí dalších 304 společností. Striktní normy otevřou prostor pro nekalou konkurenci. U těch hlavních 23 firem neexistují obavy, že by se s nově stanovenými podmínkami nějak nevypořádaly. Ale velká skupina 304 firem vytváří poměrně nepřehlednou masu. Řada jich vzniká a rychle zaniká, jiné mohou být jen jakousi větvi zavedenější větší společnosti atp. To, čeho se Evropský výbor výrobců domácích spotřebičů obává, je že najednou na trhu může objevit rychle nějaká nekale soutěžící společnost. Nedodržuje až tak striktně normy, (může si tedy dovolit levnější výrobky), než bude ale proti ní zakročeno, zanikne. U koho budou při pětileté záruční lhůtě vymáhat své práva spotřebitelé? Když taková firma vznikne, převezme nekalou soutěží část trhu a pak zanikne, proti komu se dovolají nápravy poškození výrobců? Navíc se nedá vyloučit možnost, že si takovéto „větve“ nebudou proti sobě zakládat jednotlivé společnosti. Stanovení striktních norem otevírá možnost nekalé soutěže, což není zájmem výrobního odvětví jako takového, a proto je při práci s touto problematikou nezbytná určitá opatrnost. Jsme si vědomi, že se situace do budoucna bude muset nějak řešit a dobrým nápadům se nebráníme. Nicméně návrhy musí být vyvážené.

Monique Goyens zareagovala, že 85% tvoří velkou část trhu, která se stane hlavním tahounem celého odvětví. Celých 15% nekale soutěžit nebude, takže návrhy BEUC mohou znamenat určité riziko, avšak v porovnání s přínosy pro budoucnost je toto riziko zanedbatelné.

Řečnického pultu se následně ujal **Walter R. Stahel** a přivedl pozornost k dalšímu aspektu. Věci se nemusí automaticky vyhazovat, pokud je již vlastník nechce. Může být znovu prodány (bude potřeba vymyslet a podpořit mechanismy toto využívající – tzv. *circle economy*). Spotřebitelé si také mohou místo výrobků samotných kupovat výkony práce, nebo prostě výkon nějaké aktivity (nekoupit si auto a použít jej ráno na cestu do práce, nechat ho tam 9 hodin stát a poté přijet domů. Místo toho si koupit za pár korun lístek na MHD – zaplatit si tedy jen ten výkon převezení, nikoliv i 9 hodin nečinnosti automobilu). Tento přístup totiž přináší pro spotřebitele výhody: obdaňuje ho flexibilitou (může jednotlivé výrobky a výkony střídat), jeho výrobek nikdy nezastará (vždy si bude moci pronajmout nové věci a při tom všem ho to bude stát mnohem méně nákladů) atp. Nicméně spotřebitelé se zatím nezdají být otevření na přesun od průmyslové ekonomiky k ekonomice služeb a výkonů. Některé firmy však již jsou aktivní v tomto odvětví (Michelin pronajímá kamionové pneumatiky na určitý počet kilometrů, Rolls-Royce, NASA již také neprovozuje vlastní raketoplány a pronajímá si raději výkony atp.). Na otázku, jak lze spotřebitele motivovat k ekonomice služeb Walter Stahel uvedl, že nejjednodušším je nedanit nástroje obnovitelné spotřeby a naopak zdaňovat trvale neudržitelné chování. Spotřebitelé poté pomalu přijmou tento model za svůj.

Mark Goedkoop navázal s tématem ekonomiky životních cyklů (výrobek může být užíván opakovaně a nemusí se vyhazovat). Uvedl však ale, že plánovaná zastaralost není vždy ke škodě právě naopak. Například u aut a elektronických přístrojů to znamená, že se na trh dostávají čím dál efektivnější produkty efektivněji spotřebovávající paliva a energii. Navíc prodloužení životnosti výrobků může zvýšit jejich cenu, i když to není potřeba (vrtačky, které si kupujeme, nám poté leží

celý život doma, všehovšudy ji však užijeme asi jen 2 hodiny za život). U takových výrobků by direktivní prodloužení životnosti postrádalo smysl. Příběh výrobce mobilních telefonů Nokia zase ukazuje, že spotřebitelé jsou vábeni i jinými věcmi (technologické vymoženosti od Apple i za cenu energetické náročnosti) než ekologičností a ekonomičností a jsou ochotni si za to poměrně výrazně připlatit.

Svým způsobem nezodpověditelnou otázkou zůstává, co se stane s penězi ušetřenými, pokud by si spotřebitel kupoval vždy a pouze služby a výkony. Nezačal by třeba o to více lézat na dovolenou a utrácet finanční prostředky v cizině? Zůstaly by i nadále finance v ekonomice? To zřejmě ukáže až čas.

Camille Lecomte na konto plánované zastaralosti výrobků zmínila, že je tolerována kvůli zvyšující se efektivitě technologií (což je diskutabilní, protože jednotlivé procesy jsou efektivní, moderní přístroje však umí více a více činností, mají více aplikací a tak celkově spotřebují více energie, i když využívají úspornější technologie) a kvůli tomu, že častější nakupování výrobků udržuje zaměstnanost a rozhýbává ekonomiku.

Přátelé země by si naopak představili prodloužení záruky až na 10 let (není to zcela nesmyslné, dokonce ve Velké Británii existuje až 6letá záruka, ve Francii ji prodloužili ze 2 na 5 let). Spotřebitel musí být lépe informován o alternativách a i o tom, co by případné zvýšení cen za prodloužení životnosti znamenalo (nejednalo by se totiž o bezúčelné zdražení; přidaná hodnota by v o to trvalejším výrobku zůstala). Též bude potřeba podporovat místní opravny výrobků a cyklické využívání průmyslových výrobků.

Zástupce společnosti Samsung se poté jako účastník v diskusi v návaznosti na celou konferenci vyjádřil, zda by důraz na náhradní díly neznamenal právě větší zátěž pro životní prostředí. Firmy by byly totiž nuceny vyrábět a zejména skladovat náhradní díly i pro starší modely. Díly, které by poté nemusely nacházet až takového uplatnění a nakonec by se stejně musely vyhazovat.

Thierry Libaert s pozice zpravodaje skupiny vyzdvihl příspěvky řečníků i účastníků veřejného slyšení EHSV, postrádal však trochu větší zmínky o sociálně ekonomických aspektech (zaměstnanost, ekonomika). Utvrdil se ale v tom, že téma se jedná o velice komplexní téma, a že žádný aspekt nesmí být opomenut. Slíbil tedy, že zpráva bude obsahovat vyváženou analýzu a rozumné návrhy řešení.